

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

2-2024

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

B.A.Usmonov	
Temuriylar davri Xorazm shaharlarining mudofaa imkoniyatlari.....	338
Sh.M.Ro'ziqulov	
1960-1980 yillarda O'zbekiston hunar-texnika ta'lim tizimida o'zgarishlar	344
E.A.Botirov	
Turkistonda bojxona ishi faoliyatida kadrlar masalasi (1917-1924 yillar)	348
A.A.Aloxunov, Z.O.Raxmanov	
Arxeologik dala qidiruvlarini olib borishda zamonaviy texnika va texnologiya usullaridan foydalanishning samarali jihatlari	353
Sh.Y.Qudratov	
Buxoro amirligida tadbirkorlikning qorako'l teri yetishtirish va savdosi to'g'risidagi ayrim mulohazalar.....	357
U.K.Yuldashev	
Oliy ta'limga qabul jarayonlarida xorijiy tajribaning qo'llanilishi	362
M.B.Abduraimova	
Processes of gold mining in Bukhara at the end of the 19th and the beginning of the 20th century	369
M.A.Мубинов	
Изучение политической, социально-экономической жизни Бухарского эмирата англоязычными авторами	372
A.T.Ochilov	
Buxoro vohasining paleogeografiyasi.....	378
L.N Muxamadiyeva	
Turkistonda harbiy jurnalist kadrlar tayyorlash tarixidan (1919–1924 yillar).....	383

ADABIYOTSHUNOSLIK

G.Erhan, A.G.Sabirdinov, G.M.Oripova	
XX asr she'riyati va G'afur G'ulom	387
T.Matyoqubova	
Tuyg'u va kechinmaning poetik jilosi	393
K.U.Kubayev	
Tarixiy haqiqat va badiiy talqin	398
G.O.Ismailova	
“Qutadg'u bilig”dagi Allohning muqaddas ismlari va ularni tarjimada qayta yaratish masalalari	402
L.B.Ikromova	
Adabiy asarlarda maqollarning o'rni	406
N.U.Ochilova	
Badiiy matnda realiyalarni tarjima qilish xususida.....	411
X.Ч.Чамолова	
Таъсирпазирии Бобур аз адабиёти форсии тоҷикӣ.....	417
M.Z.Djalalidina	
Comprehending the mysteries of postmodern literature: the art of the word by muriel spark	421
X.B.Hasanova	
Xudoyberdi To'xtaboyevning “Sariq devni minib” asarida qo'llangan fentezi janrining tasnifi ...	425
G.O.Abdujalilova	
Bahodir Qobulning “Enashamol” qissasida milliylikning aks etishi	429

TILSHUNOSLIK

R.R.Sayfullaeva, N.I.G'aybullayeva	
Konseptual tahlil usuli va birliklari xususida.....	432
M.Y.Mamajonov	
Muloqot psixologiyistik hodisa sifatida.....	438
Sh.M.Iskandarova, M.X.Komilova	

UO‘K: 512.133

ADABIY ASARLARDA MAQOLLARNING O‘RNI**РОЛЬ ПОСЛОВИЦ В ЛИТЕРАТУРНЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЯХ****THE ROLE OF PROVERBS IN LITERARY WORKS****Ikromova Lola Boltayevna**

Buxoro davlat universiteti, o‘qituvchi

Anotatsiya

Ushbu maqolada, xalq og‘zaki ijodi namunasi hisoblangan maqollarga murojaat qilinadi. Asarlarda kelgan maqollarning ma‘no va mazmuni ochib berish jarayonida, asar qahramonlarining ham ba‘zi xarakterlarini ham ifodalaydi. Bu maqolada qadimiy va yangi davrlar asarlarida kelgan maqollar bilan tanishamiz. Shu bilan birgalikda, xalq og‘zaki ijodi asarlardagi qahramonlar haqida tushunchamizni shakllantirish bilan bir qatorda ularning salbiy va ijobiy obrazlarini nomoyon qiladi. Shuningdek, Turkiy adabiyotning nodir namunasi hisoblangan „Devonu lug‘otit turk“, „Qutadg‘u-bilig“ forsiy tilda yozilgan „Zarbulmasal“ va yana bir necha asarlardan namunalar keltiriladi. Bundan tashqari yana bir necha hikoyalarga murojaat qilinadi. Maqolani yozishdan asosiy maqsad, asarlarda kelgan maqollarni izlab topish va ularning ma‘nosini ochib berishdan iboratdir.

Аннотация

В данной статье речь идет о пословицах, которые являются образцами фольклора. В процессе раскрытия смысла и содержания пословиц в произведениях они выражают и некоторые характеры героев произведения. В этой статье мы познакомимся с пословицами из произведений древности и современности. При этом народное искусство не только формирует представления о героях произведений, но и показывает их отрицательные и положительные образы. Также представлены «Девону Луготит Турк», «Кутадгу-билиг», «Зарбулмасал» и ряд других произведений, написанных на персидском языке, которые являются редкими образцами турецкой литературы. Кроме того, упоминается еще несколько историй. Основная цель написания статьи – найти статьи в произведениях и раскрыть их смысл.

Abstract

This article refers to proverbs that are examples of folklore. In the process of revealing the meaning and content of the proverbs in the works, they also express some of the characters of the heroes of the work. In this article, we will get acquainted with proverbs from works of ancient and modern times. At the same time, folk art not only forms concepts about the characters in the works, but also shows their negative and positive images. Also presented are “Devonu Lugotit Turk”, “Kutadgu-bilig”, “Zarbulmasal” and a number of other works written in Persian, which are rare examples of Turkish literature. In addition, several other stories are mentioned. The main purpose of writing an article is to find articles in works and reveal their meaning.

Kalit so‘zlar: “Divanu lug‘atit turk”, “Qutadg‘u-bilig”, “Zarbulmasal” maqollar, roman, qahramonlar, asar syujeti, doston, ertaklar.

Ключевые слова: «Дивану лугатит турк», «Кутадгу-билиг», «Зарбулмасал» пословицы, повести, персонажи, сюжет произведения, былины, сказки.

Key words: “Devanu lugatit turk”, “Qutadgu-bilig”, “Zarbulmasal” proverbs, novels, characters, the plot of the work, epics, fairy tales.

KIRISH

Bizga ma‘lumki, xalq og‘zaki ijodi hisoblangan maqollar qadimdan hozirgacha yashab kelmoqda. Bu asosan xalq tomonidan yaratilgan bo‘lib, o‘gizdan-og‘izga o‘tib bizgacha etib kelgan. Ayni chog‘da maqollar tilda aks ettirilish bilan bir qatorda badiiy asarlar, hikoyalar, ertaklarda ham nomoyon bo‘ladi. Maqollarda so‘z qimmatini alohida yorqin ifodalaydi. Chunki maqollardagi so‘zlarni boshqasi bilan almashtirish, biron so‘z qo‘shish mumkin emas. Ular milliy til tarkibida qoliplashgan holda namoyon bo‘ladi. Bu janr dunyodagi hamma xalqlar og‘zaki ijodida bor bo‘lib, hajm, shakl, yaratilishi maqsadiga ko‘ra mushtarak hisoblanadi.[1] Masalan kimgadir maslahat berishda, yoki tanbeh berishda ham juda keng qo‘llaymiz.

ADABIYOTSHUNOSLIK

Maqollar deb ataladigan hikmatli soʻzlar kundalik tilimiz va madaniy oʻziga xosligimizning ajralmas qismi boʻlib, suhbatlar, hikoyalar va hatto ommabop ommaviy axborot vositalarida oʻz oʻrnini egallaydi. Maqollar va ularning maʼnolarini tushunish orqali biz muallif tomonidan taqdim etilgan mavzular va xabarlar haqida qimmatli tushunchaga ega boʻlishimiz mumkin.

Ushbu maqolada biz ularning boy tarixiga murojaat qilamiz, ularning koʻp shakllarini adabiyotlarda qoʻllanganini koʻrib chiqamiz va ular yetkazadigan donolikni ochib beramiz. Biz maqollar olamiga kiramiz, bu yerda asriy maqollar bugungi kunda ham bizni oʻziga jalb etib kelmoqda. Qadimgi va hozirda badiiy asarlarda uchraydigan maqollarni yoritib berishga harakat qilamiz.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Maqol - bu hayot haqidagi umumiy haqiqatlar, maslahatlar yoki hikmatlarni bildiradigan qisqa ibora yoki bayonot. Ushbu iboralar koʻpincha metaforik yoki majoziy maʼnoga ega va ular odatda avloddan-avlodga oʻtadi. Maqollar dunyoning koʻplab madaniyatlarida uchraydi va jamiyatda saboq va qadriyatlarni yetkazish vositasi boʻlib xizmat qiladi. Ular juft, idioma, oʻxshatish kabi turli shakllarda boʻlishi mumkin. Xalq ogʻzaki ijodi koʻpincha ixcham va esda qolarli boʻlib, bilim va tajriba almashishda samarali omil sifatida xizmat qiladi.

Nazarimizni maqollarning asarlarda uchrashiga qaratsak, juda koʻplab misollarni keltirishimiz mumkin. Eng avvalo, maqollar qaysi asarlarda va qaysi asrlardan boshlab kirib kelganiga ahamiyat bersak, hali yozuvlar shakllanmagan, insonlar qabila boʻlib yashayotgan davrga borib taqaladi. Bu haqida tilshunos O. Madayev shunday deydi: *“Xalq ogʻzaki ijodida otabobolarimizning aytmoqchi boʻlgan pand-nasihatlar, el eʼzozlagan odam boʻlishning talab-qoidalari, Alp Ertoʻnga, Toʻmaris, Shiroq, Jaloliddin Manguberdi, Temur Malik kabi ajoyib yurt farzandlarining botirliklari, xalqimizning urf-odatlar, milliy fazilatlarimiz haqida sanʼat darajasiga koʻtarilgan sʼz tizimlaridan iborat maqol, qoʻshiq, ertak, doston, bolalarga bagʻishlangan asarlar va boshqa janrlardagi namunalarda ifodasini topadi”*. [1,7]

Demak, turkiy adabiyotning nodir namunasi hisoblangan **„Devonu lugʻotit turk“** (Turkiy soʻzlar devoni). Bu asar 11 asrning ikkinchi yarmida Mahmud Qoshgʻariy tomonidan yozilgan boʻlib bunda ham 400 ga yaqin maqol va matallardan goʻzal namunalari keltirilgan. Va bularning aksariyati hozirgi kunda ham ishlatilmoqda.

“Qutadgʻu-bilig” (Saodatga yoʻllovchi bilim) asari, Yusuf Xos Hojib tomonidan 1069 -70 yillarda yaratilgan boʻlib, bu asarda ham bir qancha hikmatli soʻzlar keltirilgan. Bundan tashqari, XIX asrga yashab ijod etgan Muhammad Sharif Gulxaniyning **“Zarbulmasal”** asarida ham 300 ga yaqin maqol va matal, iboralar joy olgan. [6, 7]

Asarlarda maqollarning qoʻllanilishi haqida *“Oʻzbek xalq maqollari”* da shunday jumlagi koʻzimiz tushadi, - *“Yusuf Xos Hojib, Ahmad Yassaviy, Rabgʻuziy, Lutfiy, Alisher Navoiy, Bobur, Abulgʻozi Bahodirxon, Munis, Ogahiy, Nodira, Muqimiy, Furqat, Avaz, Hamza, Sadridin Ayniy, Fitrat, Choʻlpon, Abdulla Qodiriy, Oybek, Gʻafur Gʻulom va boshqa oʻnlab ijodkorlarning asarlari sinchiklab oʻrganilsa, ularning tarkibida qanchadan qancha maqollar baʼzan aynan, baʼzan oʻzgargan holda mavjudligiga ishonch hosil qilamiz”*. [2]

Ertaklar va dostonlarda ham mardlik, jasurlik, mehnatkashlik va odamiylik haqida maqollardan keng foydalaniladi. Xalq maqollaridan misollar *“Oʻrxun -Enasoy”* bitiklarida ham kelganini koʻrishimiz mumkin. Bunda, *“Oriq va semiz buqani (birov) tezagidan bilsa, birov oriq va semiz buqani ajrata olmaydi”, “Yupqa qalin boʻlsa, tor-mor qiladigan bahodir emish, ingichka yoʻgʻon boʻlsa, uzadigan bahodir emish”* kabi maqolni eslatuvchi parchalarni oʻqiyamiz. [1,65] oʻ

NATIJAR VA MUHOKAMA

Shuningdek, bir qancha asarlar va hikoyalarda kelgan maqollardan bir nechta namunalar keltiramiz. Bunga misol qilib birinchi navbatda, Mahmud Qoshgʻariyning **“Devonu lugʻotit-turk”** (Turkiy soʻzlar devoni) asarida kelgan maqollarga eʼtiborimizni qaratsak:

“Ach ne jemas, toq ne temas” – Och nimalar yemaydi, toʻq nimalar demaydi, [7,108]

“Kishi alasi ichtin, jilqi alasi tashtin” - Odam olasi ichida, yilqiniki tashida, yoki yana bir muqobili *“Kishi olasi ichida, Yilqi olasi tashida”*

“Erdam bashi til”- Odobning boshi til

“Ermag oʻga bulit joʻk boʻlur”- Yalqovga bulut soyasi ham yuk boʻlur

“Emiklik urag‘ut ko‘sakchi bolur” emizikli xotin ishtahalik bo‘lur. Shuning uchun unga istatagini beriladi deyiladi. [7, 168]

“Otug‘uzguch birla o‘churmas”- O‘t alanga bilan o‘chirilmas,

“Tog‘ toqqa qavushmas, kishi kishiga qavushar”- Tog‘ tog‘bilan uchrashmas, odam odan bilan uchrashar,

Ammo, ayni paytda, **“Ot tesa, ag‘iz kuymas”** - O‘t degan bilan og‘iz kuymaydi **“Tulki o‘z iniga ursa, uzuz o‘lur”** - Tulki o‘z iniga qarab hursa, qo‘tir bo‘ladi kabi maqollar bugungi kunda unutilgan. Ular o‘rniga **“Holva degan bilan og‘iz chuchimas”**, **“Vataniga tosh otgan vatangado bo‘lad”** degan maqollar paydo bo‘lgan. [1,67]

Ushbu asarda keltirilgan misollarning tagida olam-olam ma‘no yotadi. Ular bevosita xalq hayoti, turmush tarzi, madaniyatini hikoya qiladi. Ommabop va xalqchil tarzda yozilganligi sababli, kitobxon qalbiga tez yetib boradi.

Xalqimiz tomonidan xalq maqollari mazmun jihatidan chuqur ma‘noga egadir. Bundan tashqari, ular badiiy jihatdan ham juda mukammaldir[9]

“Qutadg‘u- bilig”(soadatga eltuvchi bilim) asarida kelgan bir qancha hikmatli so‘zlar va maqollar bilan tanishib o‘tamiz. Bu asarning maqsadi asosan bilimga qaratilgan. Albatta baxt-saodatga erishishda bilim asosiy vosita hisoblangan. “Mazkur kitob shoirning o‘zi aytganiday:

Boshdan oxirgacha donolar so‘zi,

Go‘yoki tizilgan marjonning o‘zi”. [3,5]

Ushbu asarda **“ovuchg‘a so‘zi”**- otalar so‘zi, maqol, hikmatli so‘z o‘rnida ishlatilgan. **Ovichg‘a-ovuchg‘a bu - qari, keksa, chol. katta yoshli kishi deb atalgan. Demak bundan kelib chiqadiku maqollar asosan qarilar, keksalar so‘zi deb qo‘llanilgan.** [3,187]

“Ta‘magir — dunyo molining quli” - yozuvchi bu maqolni shunday sharhlaydi: “Ko‘zi to‘q, samimiy, tama dardi yo‘q kishilar kotiblik uchun yarashadi. Chunki ko‘zi to‘qlar ta‘ma dardidan xalos kishilardir. Ta‘madan xalos bo‘lgan kishilar esa ko‘zini to‘q tutadi, birovlar molidan umid tutmaydi. Uning shu nochor ahvoliga qarab turib ehson qilib turmoq kerak. Ta‘magir, qaysi martabada turishidan qat‘iy nazar, quldir. Kotib suq va ta‘magir bo‘lsa, ishini buzadi. O‘z niyat maqsadini ochib berolmaydi. Kumush va oltinga, ya‘ni mol mulk hamda boylikka mahliyo bo‘lib, xat egasining boshiga kulfat va balolar yog‘diradi. [3,89]

«Qutadg‘u bilig» asaridagi maqollar xalq og‘zaki ijodi maqollaridan shakl jihatdan farqlansada, ammo ularni muxtasar, ya‘ni hech bir o‘zgarishsiz holda qo‘llash mumkin. Masalan:

“Bilimsiz kishida kasallik bo‘lar,

Kasal emlanmasa yashamas, o‘lar! “ [3,15]

Bu pand, nasihatda bilim haqida aytilgan bo‘lib, ya‘ni **“Bilimdonga balo yo‘q”** ma‘nosini beradi. Bilim egasi o‘z tilaklarini topadi, orzu-maqsadlariga erishadi. Aql-idrok egalarining nafi har doim ko‘pchilikka tegib turadi. Bilim egalari esa elda doim aziz bo‘ladi deya ta‘riflanadi.

“Kishilar ezmasi yovuzdan yomon,

Ardoqli kishilar kamgap har qachon”

Asarda bu maqolni shunday ta‘riflaydi: “Ko‘p so‘zlash - donolik belgisi emas. U ezmalik alomati, til so‘z uchun, yurak, ko‘ngil esa shu so‘zdan lazzatlanish uchun berilgan. Shu tufayli, to‘g‘ri, rost so‘zni so‘zlash uchun tilni tebratmoq, ya‘ni harakatlantirmoq kerak. Egri, yaroqsiz so‘zlami tashqariga chiqargandan ko‘ra tilning harakatsiz qolgani ma‘qul” [3,39]

“ Tilingni avayla- omondir boshing”

“Qutadg‘u-bilig” asarida kelgan ushbu maqolga e‘tiborimizni qaratsak: Uquv va bilimning tilmochi, tarjimoni tildir. Kishiga ro‘shnolik, yaxshilik va ezguliklar til tufayli keladi, buni yaxshi bilib olish kerak. Hurmat-izzatni ham, obro‘-e‘tiborni ham kishi til orqali topadi. Agar tilga e‘tibor bermasa, uni noo‘rin qo‘llasa, odam boshining yorilishi hech gap emas”- deya ta‘rif beriladi. [3,16]

“Zarbulmasal” asarida kelgan bir qancha maqollardan misollar keltiramiz. Bu asar suujetidagi voqealar xalq ertaklariga monand yozilgan. Ayrim maqollardan misollar keltiramiz. Asar qahramoni Boyo‘g‘lining Kunushbonu ismli quyosh yanglig‘ go‘zal qizi bor edi. Alqissa bu qizni , ko‘zi suzulib, fe‘li buzulib, ters so‘zlay boshladi. Buni fahmlagan onasi qiziga qarata shunday dedi: **“Oshuqqan qiz erga borsa, yorgimas”**, va **“Teshik to‘lchoq erda qolmas”**. Shunda qizi ham onasiga qaratib: **“ Ey ona, siz bizga, sabr-gahammul sari yo‘l ko‘rsatursiz, mani olur yigitga ham**

ADABIYOTSHUNOSLIK

otasi ayturki, “**Fo'lod pichoq qinsiz qolmas**”, “**Bosh eson bo'lsa to'ppi topilur**”, deya ushbu maqollar bilan javob qaytaradi. [6,10]

Gulxaniyning “Zarbulmasal” asari “masallar yig'indisi” ma'nosini anglatadi. “Masal” bu o'tmishdagi nomi bo'lsa hozirda esa bu “maqol” deya ishlatiladi. Bunda hikoyalar, maqollar, matallar pand-nasihat ma'nosida kelgan bo'lib, asar go'yasini yoritish uchun qo'llanilgan.

Gulxaniy “Zarbulmasal” da ijodiy foydalangan ko'pgina maqol, matal, masal, hikmatli so'zlar ham xalqimizning jonli tilida va yozma adabiyotda qo'llaniladi. Bu maqollarda kishilarning mehnatsevarlik, har bir masalga aql-idrok bilan yondashish to'g'rilik, sofdillik, sermazmun, sabotlilik kabi ajoyib fazilatlar ulug'lanadi.

Xalq og'zaki ijodidagi maqollar janri yillar davomida son va mazmun jihatidan boyish xususiyatiga ega. Shuningdek, ular zamon o'tishi bilan iste'moldan chiqishi va yangi-yangi namunalari paydo bo'lishi mumkin. Ayrim hollarda esa turkiy so'zlar o'rnini hozirgi o'zbek tiliga moslashtirilganiga guvoh bo'lamiz. Ushbu asarda ham ba'zi maqollarning ba'zan aynan, ba'zan o'zgan holatini jadval asosida tahlil qilamiz.

Oshuqqon qiz erga borsa, yorgimas	Shoshgan qiz erga yolchimas
Teshuk to'lchoq yerda kolmas	Teshik munchoq yerda qolmas, Yerda qolsa, kimlar olmas
Fo'lod pichoq qinsiz qolmas	Tirik ilon insiz qolmas, Po'lat pichoq -qinsiz
Bosh eson bo'lsa, to'ppi topilur	Bosh omon bo'lsa, do'ppi topilar
Bor maxtansa topilur, yo'q maqtansa, chopilur	Bor maqtansa, yarashar, Yo'q maqtansa, adashar
Uyot o'lumdin qattiq	Uyat -o'limdan qattiq
Yaxshi nafas-yarim mol	Yaxshi niyat - yarim davlat.
Erman yag'ochini egilgani-singani, Er yigitni uyolgani - o'lgani	Eman daraxtining egilgani — singani, Er yigitning uyalgani -o'lgani
Xotun olmoqqa (qunt) kerak, Kunda dahsar et kerak	Xotin olmoqqa cho't kerak, Botmon-dahsar et kerak.
Ko'r tutganini va kar eshitganini qo'ymas	Kar eshitganini qo'ymas, Ko'r -tutganini.
Oyog' yugurigi oshqa, Og'iz yugurugi boshqa	Til yugurigi- boshga, Oyoq yugurigi -oshga.
Oyni etak bilan yoshurub bo'lmas	Oyni etak bilan yopib bo'lmas
Halvo degan birla og'iz chuchumas	Halvo degan bilan og'iz chuchimas.
Sichqon iniga sig'imas, dumiga g'albir bog'lar	Sichqon sigmas iniga, G'alvir bog'lar dumiga.

Maqollar so'z san'ati mahsuli sifatida o'z ma'nosida, ko'chma ma'noda va har ikkala ma'noda qo'llanishi mumkin. Shuning uchun ularda badiiy-tasviriy vositalarning xilma-xil shakllariga duch kelamiz. Ammo maqollarda o'xshatishning kam ishlatilishini, uning bu jam uchun xarakterli emasligini ham ko'ramiz. [2,6]

Ma'lum bo'ladiki, maqollar asarlardagi obrazlarning mazmunini ochib berishga xizmat qiladi. Ma'naviy ozuqaga ehtiyoj moddiy ozuqadan muhimroq ekanini isbotlaydi. Endi boshqa bir asarlarga murojaat qilaylik: hikoya va romanlar ham maqollardan foydalanilganiga guvoh bo'lamiz. Misol uchun, Abdulla Qodiriyning bir qancha hikoya va romanlarida ham bir nechta maqollardan namunalari keltirilgan.

“Yov qochsa botir ko'payar” - „**O'tkan kunlar**”

“Bilgan topib so'zlar, bilmagan qopib”—„**O'tkan kunlar**” (Yusufbek Xoji tomonidan)

“Qush tilini qush biladi” – “**Mehrobdan chayon**”

“Qarg'a qarg'aning ko'zini cho'qimas”- “**Mehrobdan chayon**”

„**Sanamay sakkiz dema**”-„**Kecha va kunduz**” (Zebi)[6]

“*Ikki eshik orasi*” asari muallifi O‘tkir Hoshimov o‘z hikoyalarda talaygina maqollardan foydalanadi. Bu esa shaklan qisqa bo‘lsada ammo voqelikni keng ifodalashda xizmat qiladi. Misollar:

“*Jon omon bo‘lsa, mol topiladi*”,

“*Suymaganga suykalma*”,

“*Oyning o‘n beshi yorug, o‘n beshi qorong‘u*”,

“*Shirin yolg‘ondan achchiq haqiqat yaxshi*”,

“*Yaxshi kelsa kut, yomon kelsa yut*”,

“*Ot o‘rnini toy bosar*”,

“*Sabrning tagi sariq oltin*”,

“*Mol egasiga o‘xshamasa, harom o‘ladi*”,

“*Bo‘sh qop tik turmas*”,

“*ot aylanib qozig‘ini topadi*” kabi maqollar esa asar ta‘sirchanligini oshirgan.[8]

XULOSA

Xulosa o‘rnida shuni aytishimiz mumkinki, xalq maqollarida qaysi mavzu, qaysi soha tilga olinmasin, barchasi o‘z muammosini atroflicha yoritib beradi. Biz yuqorida keltirgan misollardan juda ko‘plab namunalari topishimiz mumkin. Badiiy asarlar, doston, hikoya, ertaklarda bu kabi maqollar sababli yozuvchi ba‘zan o‘z asl holicha, ba‘zan esa butunlay o‘zgartirib, ijobiy va salbiy tomonlarining ta‘sirchanligini oshiradi. Shunday qilib, xalq og‘zaki ijodi asarlardagi qahramonlar haqida tushunchamizni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu asarlarda kelgan maqollar, aforizmlar, xalqning dunyoqarashini ifodalab beradi. Adabiyotda yozuvchi maqollar, matallar, o‘xshatishlar, metaforalar va boshqa badiiy vositalardan mohirona foydalanishi asarning o‘ziga xos qiymati yanada oshiradi.

ADABIYATLAR RO‘YXATI

1. Madayev O. O‘zbek xalq og‘zaki ijodi //«Mumtoz so‘z», 2010.
2. Mirzayev T. Musoqulov A. Sarimsoqov B. O‘zbek xalq maqollari. «Sharq» nashriyot-matbaa aksiyadorlik korapanyasi Bosh tahririyati, 2005
3. Yusuf Xos Hojib. “Qutadg‘u-bilig” Cho‘lpon nomidagi nashriyot-manbaa ijodiy uyi. Toshkent- 2007.
4. <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/hikmatlar/mahmud-koshq-ariy-maqollaridan>
5. https://uz.telegram-store.com/catalog/channels/ona_tilim_millat_ruhi/90365
6. Gulxaniy, Zarbulmasal. (Nashrga tayyorlovchi F. Is‘hoqov.) T., Adabiyot va san‘at nashriyoti, 1974.
7. Махмуд Кашгарский “Диван-луғат-ат-турк” Тошкент. 1960
8. Shodiyabonu, N. (2023). “IKKI ESHIK ORASI” ASARIDA IBORA, HIKMATLI SOZ VA MAQOLLARNING ORNI. “GERMANY” MODERN SCIENTIFIC RESEARCH: ACHIEVEMENTS, INNOVATIONS AND DEVELOPMENT PROSPECTS, 9(1).
9. Ikromova, Lola. “MAQOL VA MATALLARNING QIYOSIY CHOG‘ISHTIRMA TAHLILI (FRANSUZ VA O‘ZBEK MAQOL VA MATALLARI MISOLIDA).” ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz) 45.45 (2024).
10. Ikromova, Lola. “Tilshunoslikda freym tushunchasining ifodalanishiga doir ilmiy-nazariy qarashlar.” ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz) 3.3 (2021).
11. Boltayevna, Ikromova Lola, N. Z. Nabiyevna, and Muhabbat Ixtiyorovna. “The similarities and differences of proverbs with other genres.” *International Journal of Psychosocial Rehabilitation* 24.06 (2020).
12. Hojiyeva, G. “TERMINOLOGIYA VA TERMINLARNING MILLIY-MADANIY TADQIQI. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 1 (1).” (2020).
13. Nasimova, Fotima. “TERMIN VA UNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.” ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz) 42.42 (2023).
14. Khamidova, M. K. (2020). Artistic application of depoethonyms in french and uzbek poetry. Scientific reports of Bukhara state university, 4(3), 210-213
15. Jo‘rayeva, M., & Xayrullayeva, U. (2023). THE IMPORTANCE OF THE WRITTEN PRESS IN OUR SOCIAL LIFE. *Modern Science and Research*, 2(12), 1081-1084.
16. Bobokalonov, Odilshoh. “Les phytophraséologismes ou phytophrasèmes.” ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz) 31.31 (2023).